

Івано-Франківський національний академічний драматичний театр імені Івана Франка

«Навіщо Лемуру хвіст Чупакабри»

Юлія Бентя

Імерсивний мюзикл для сімейного перегляду Івано-Франківського національного академічного драматичного театру імені Івана Франка «Навіщо Лемуру хвіст Чупакабри» став частиною великого проєкту «Коло-бо-раціо» – власне, його фіналом. А починалося все з ідеї, яку підтримав Український культурний фонд, створення п'єси і майстер-класів для людей з інвалідністю – потенційних акторів, особисті історії яких вплинули на остаточний вигляд твору. Статистика свідчить, що в Україні близько шести відсотків людей з інвалідністю (західні організації називають вдвічі більшу цифру), і всі вони мають право на гідне і повне життя, право бути видимими, присутніми у різних суспільних сферах.

Докладна інформація про проєкт зібрана у його буклеті, де представлено команду, вступ-маніфест «Долаючи стереотипи», подано інформацію про акторський склад вистави (професійні виконавці тут сусідять із акторами-аматорами), дуже важливе в цьому контексті інтерв'ю з режисеркою Розою Саркісян, а також кадри з воркшопів, в центрі яких великими літерами виведено: Сміливість, Свобода, Простота, Зміни, Підтримка, Чесність, Кредо, Творчість, Деталі.

Драматургиня Ірина Гарець потурбувалася про те, щоб найважливіша ідея вистави була закладена вже в серцевину її лібрето. Сцену тут населяють звичайні люди, а також звірині «далекі родичі» – лемури і чупакабри. Хвіст чупакабри має чарівну здатність виконувати бажання, але після цього володар хвоста мусить померти. Тож головне питання, яке мають дати собі глядачі, дуже просте і пряме: чи вартує хоч якесь абстрактне бажання, найпрекрасніше і найшляхетніше, загибелі живої істоти?

До команди творців мюзиклу, крім Рози Саркісян та Ірини Гарець, увійшли композиторка Олександра Малацковська (добра театральна робота, у якій всього в міру – і спортивного темпераменту, і місцевого карпатського колориту), диригент Богдан Ткачук (він має тримає в полі зору гру оркестру, спів солістів і ритм відеопроекції), художниця Діана Ходячих (постійна співавторка режисерських фантазій Рози Саркісян), балетмейстер Дмитро Лека (у роботі з не-акторами йому вдалося «набратись терпіння і навчити так, щоб не ранили»), хормейстерка Наталія Байдак і концертмейстерка Віталіна Гуцуляк. У тій версії, яку мені й частині колег довелося бачити, грали: Богдан Романюк (Лемур), Анастасія Аббасова (Марися), Олег Панас (Рись), Владислав Демидюк (Тарусь), Юлія Коник (Круся), Роман Сухарник (Дмитрик), Євген Рассказов (Остап), Олег Деркач (Геннадій), Марина Гайдичук (Орися), Марія Гогільчин (Суддя), Валентина Ковалів (Свідок), Юлія Бейсюк (Мроша).

Дорослим у цій виставі також є на що подивитися. Перед сценою суду актори буквально намагаються підкупити зал спочатку цукерками, а далі, як заведено, гречкою. Тут обговорюють медійні публікації про шкоду від чупакабр (класичний приклад «мови ненависті»). Є тут і дискусії щодо інструкції «Що робити, якщо твоїх батьків посадили у тюрму» – дивний епізод для дитячої вистави, вочевидь розрахований на реакцію дорослих.

Але все ж найголовніше в виставі – це те, як вона працює з людьми з інвалідністю. Вважаю, що найбільша тут знахідка – це те, що обоє акторів на візках тут грають, фактично, самих себе, у чому немає ані жалості, ані ідеалізації. Валентина Ковалів, одна з «сестер Сіренко», дає на суді ті свідчення, які їй вигідні, доволі зверхньо і в'їдливо спілкується з оточенням, має непростий і дуже владний характер, який всіляко демонструє. Натомість Роман Сухарник у ролі хлопчика Дмитрика спочатку виглядає дещо розгубленим і апатичним, але коли приходить час і треба відстояти своє рішення, він здатен бути і впевненим, і навіть рішучим. Марії Гогільчин у ролі Судді доводиться спокійно маневрувати поміж суперечливими свідченнями, і їй вдається тримати марку безстороннього правосуддя.

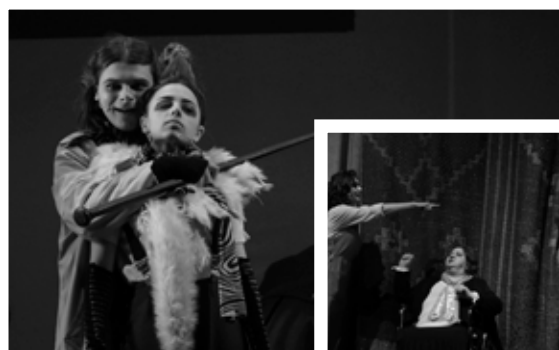
Водночас помітно, наскільки важко тим, хто не є професійними акторами і звикнув до перебування на суспільних маргінесах, довіритися партнерам і потоку вистави, включитися в гру у повній мірі. Заважають доброму сприйняттю вистави і проблеми зі звуком, який тут і занадто гучний, і не дає якісного балансу живих голосів і їх супроводу. Зрозуміло, що у мюзиклу все має бути наближене до ідеалу, працювати, як годинниковий механізм: робота звукорежисера, спів вокалістів, звучання оркестру. Чи можна цього досягти в непростих акустичних умовах великої драматичної сцени Івано-Франківська, для мене, в принципі, відкрите питання. І це, на жаль, одна з причин, чому я не можу рекомендувати імерсивний мюзикл «Навіщо Лемуру хвіст Чупакабри» для його включення в шортліст Премії «ГРА».

Ганна Веселовська

Колектив Івано-Франківського національного академічного драматичного театру імені Івана Франка не впер-

Навіщо Лемуру хвіст Чупакабри

ше узявся за театральний проєкт, що має дві рівноцінні складові – мистецьку та соціальну. Зроблена разом із ветеранами АТО провідним актором театру Олексієм Гнатковським вистава «Дванадцята ніч або Що захочете» за В. Шекспіром стала переможцем III Всеукраїнського фестивалю-премії «ГРА» і викликала бурхливі емоції щодо успішності арт-терапевтичного підходу. Здається, такий саме успіх чекав і на проєкт, кінцевим результатом якого мала стати інклюзивна вистава «Навіщо лемуру хвіст чупакабри», що здійснювалася режисеркою Розою Саркісян, драматургинєю Іриною Гарець та композиторкою Олександрою Малацковською.

У назві цієї постанови, призначеної для дітей, немає знаку запитання: вона сформульована як твердження і, мабуть, це свідчить про тверду переконаність учасниць творчої групи в тому, що, для чого і як вони роблять. І таку впевненість у своїх силах можна зрозуміти, адже Ірина Гарець написала не одну дитячу п'єсу, Роза Саркісян поставила не один спектакль, у тому числі й дитячий. Однак, здається, у випадку зі спектаклем «Навіщо лемуру хвіст чупакабри» їхній досвід їм завадив. Своєрідний, продуктивний задум у сценічній інтерпретації баналізувався максимально.

Прагнучи зробити свій сюжет і оригінальним, і метафоричним, тобто показати, яким є непростим щоденне життя людей з особливими потребами, Ірина Гарець розгорнула події, в яких бере участь незвична тваринка лемур. Цей Лемур (Богдан Романюк), на чиє хутро починають полювати, уривається в життя незвичайного хлопця Дмитрика (непрофесійний актор Роман Сухарник). Аби глядач відчув повчальність неймовірних пригод для розуміння проблем щоденного виживання людей з особливими потребами, авторським задумом і було передбачено якнайщільніше поєднання подій казкових і реальних.

Утім, драматургиня явно не втрималася в рамках примарно простих казково-метафоричних сюжетів: пішов (ла) – зустрів (ла) – вскочив (ла) в якусь халепу (нерідко це буває любов) – виплутався (лася) і переміг (огла). Схему казки, що успішно працює тисячоліття, Ірина Гарець ускладнила додатковими історіями, сюжетними відгалуженнями, побутовими подробицями. Можливо, режисерка і могла б виструнчити та надати певної логічності змісту, але Роза Саркісян наче не помітила всіх неузгодженостей п'єси і завзято, з усією відповідальністю послідовно режисувала кожний епізод та вставний діалог. Тож у виставі і розігруються послідовно сімейні сцени Чупакабр, сімейні сцени Дмитрика, його батька і батькової подружки та навіть імітуються судові сцени з підкупом свідків – роздачею цукерок дітям у залі.

Проте, від багатьох непорозумінь із сюжетом виставу впевнено рятує візуальний ряд, створений художницею Діаною Ходячик. Розроблені нею відеопроєкції не лише візуально винахідливі, а й багатофункціональні. У першій дії вони постають метафоричними мозаїками, а також створюють ілюзію комп'ютерних ігор, домашню обстановку, відчуття природних стихій – вітру, снігу, дощу. Відеопроєкція, яка мала лише допомагати театральному висловлюванню, часом навіть підміняє її, власне картинками спектакль продовжує тримати увагу глядача.

А тим часом актори вистави «Навіщо лемуру хвіст чупакабри» залишилися, фактично, кинутими напризволяще. І можна тільки дивуватися стійкості та витривалості як професійних так і непрофесійних виконавців. Вони самостійно обживають ігрові ситуації, наповнюють змістом слова і вчинки дивних істот, примудряються співати позбавлені мелодійності пісні, пританцьовувати та навіть робити акробатичні трюки над сценою.

Непрофесійна виконавиця Марія Гогільчин, що грає одразу кілька ролей, напрочуд органічно співіснує з молодими акторками Івано-Франківського театру. Ці дівчата (Іванка Сірко, Анастасія Абасова, Ксенія Бабіїв) та хлопці (Олег Панас, Владислав Демидюк), які відзначаються спритністю та розкутістю, вміють швидко переключатися із сценічного епізоду на гру в залі, взаємодіяти один з одним, зрештою буди справжньою акторською командою. Окремої згадки заслуговує Богдан Романюк, який грає Лемура. Власне його виконання насичує цю роль необхідною драматичністю та акцентує легковажний, дразливий характер цього персонажа. Він темпераментно ліпить справжній сценічний образ, приблизно з тією ж затятістю, як робив це в дорослому спектаклі «Калігула».

Так, своєю відданістю акторській роботі, сцені артистичний склад вистави таки унаочнює ті завдання, що ставилися організаторами проєкту. Артисти поза режисерським планом і виправдовуючи сюжет демонструють як буває важко, коли тебе не сприймають за рівного та не розуміють, і як самостійно, без очікувань допомоги можна багато чого подолати.

Роман Лаврентій

Тяжіння режисерки Рози Саркісян до глибоко укоріненого в сучасних соціальних проблемах театру, ретельне поатомне розщеплення невисловлених специфічно національних чи загальнолюдських психотравм та комплексів, нестандартні рішення та відвага кидати виклики усталеним звичаям примушують нас кожного разу із затамованим подихом іти на її «недитячі» вистави. Тому поява її прізвища на афіші Івано-Франківського національного академічного драматичного театру імені Івана Франка як режисерки мюзиклу для дітей «Навіщо Лемуру хвіст Чупакабри» (драматургиня – Ірина Гарець, композиторка – Олександра Малацковська) насторожує, а ближче ознайомлення з виставою взагалі заставляє засумніватися, чи про ту саму режисерку йдеться.

Казкова історія містить дуже важливі маркери соціальних проблем: лемур Лямур прибуває з Африки до українських Карпат, аби розшукати містичних чупакабр (егоїстичне бажання влаштувати своє щастя коштом іншої особистості), яких усі вважають жадливими істотами (іншування, ксенофобія), але потім з'ясовує, що це наклеп,

однак правду не так легко довести, тим паче якщо її не дуже хочуть чути (інертність суспільства, небажання змінювати погляди; ігнорування прав дітей і тварин).

Ці та низка інших проблем морального характеру стають опорними для режисерської концепції Рози Саркісян. Актуальність теми несприйняття «іншого», упередженість щодо тих, хто від нас відрізняється підсилено інклюзивністю сценічного рішення: у виставі поруч із професійними акторами задіяно людей з інвалідністю. Окремо варто відзначити той факт, що театр у процесі роботи над мюзиклом провів низку психологічних тренінгів, майстер-класів для всіх учасників постановочної групи на тему акторської майстерності, імпровізації, пластики та вокалу. Це сприяло інтеграції всередині колективу, подоланню ними певних внутрішніх зажимів і – як блискуча практика у сфері педагогіки театру – заслуговує на повагу та підтримку (мюзикл створено за підтримки Українського культурного фонду в рамках проекту «Коло-Бо-Раціо»). Однак у фінішній версії вистави ці напрацювання залишаються непоміченими.

Для прикладу згадаємо двох виконавців з інвалідністю. Механічне введення жінки на інвалідському візку в дію мюзиклу (у гротескному образі однієї із сестер Сіренко, горе-свідка на суді, чи у ролі коментатора з народу – в недоречних інтермедійних вставках перед опущеною завісою) за великим рахунком ніяк не впливає на розкриття загальної ідеї вистави. Концептуально важливий хлопець на інвалідському візку, який за сюжетом постраждав від дій зловмисника, також виконує лише фонову роль, не привертаючи уваги до самої проблеми інвалідності та упередженості до таких людей з боку більшої частини суспільства.

Викликають застереження і непропрацьовані режисеркою фрагменти тексту. Кому адресовані ці пасажі про «колгоспи» чи подібні, просякні радянщиною, жарти? Чи доречно зберігати російські фрази і словечка у мовленні персонажів?

До безперечних плюсів вистави належать чудова казково-мультяшна анімація, спроектована на умовну багатофункціональну декораційну установку-стіну в глибині сцени, взаємодія акторів у живому плані із відеорядом, атмосферний штучний сніг на сцені (художниця – Діана Ходячих); пластичні знахідки (балетмейстер – Дмитро Лека), влучні вокальні номери (хормейстерка – Наталія Байдак). А також використання живого музичного оформлення (диригент оркестру – Богдан Ткачук), обігрування акторами оркестрової ями, безпосередня комунікація акторів із дитячою аудиторією (блискучий вихід у зал зі спробою підкупити малих глядачів цукерками, а дорослих – пачками гречки!) чи сцена суду, де дуже точно й наочно розкриваються механізми ксенофобії у суспільстві.

Водночас низка технічних недоречностей псує сприйняття: світло із запізненням вихоплює постаті акторів, радіомікрофони у найвідповідальніші моменти не спрацьовують, музика глушить співаний чи проговорюваний текст. І хоч актори точно виконують режисерські завдання, складається враження, що основні компоненти вистави часто існують самі собою, так і не переплавившись у цілісний сценічний продукт.

Очевидно, над виставою працювали несистематично, принагідно, цей поспіх відчувається буквально на кожному кроці, низка сюжетних ходів є непропрацьованими і, на жаль, незрозумілими для дитячої аудиторії. Показовою є фінальна сцена вистави, у якій усе настільки «стиснуто в часі», що годі збагнути, яким саме чином добро перемогло зло. А без цього дидактичного моменту втрачається уся сила казкового сюжету.

Не зважаючи на актуальність заторкнутих у виставі питань, ексклюзивність задіяних «важелів соціального резонансу», мюзикл «Навіщо Лямуру хвіст Чупакабри» залишається досить сирим у мистецькому плані роботою і не може бути включеним у шортліст Фестивалю-премії «ГРА».

Олена Либо

Івано-франківський національний музично-драматичний театр імені Івана Франка є одним із небагатьох державних театрів, який, розширюючи свої горизонти, сміливо береться за експерименти в галузі інклюзії. І якщо в минулому театральному сезоні театр у співпраці з Сучасною школою англійської мови «English Among People» та Громадською організацією «Елеос-Україна» створили перший соціальний англомовний театр ветеранів і волонтерів «Project «W» – Veteran, Volunteer and William» та презентували в рамках цієї копродукції виставу «Дванадцята ніч...» за В. Шекспіром, то у 2020 р. театр став ініціатором створення соціально-мистецького проекту «КО-ЛО-БО-РАЦІО» (за підтримки УКФ), в рамках якого було проведено низку освітніх та мистецьких акцій в галузі інклюзії, а також створено імерсивний мюзикл для сімейного перегляду «Навіщо Лямуру хвіст Чупакабри». Перший проєкт був націлений на реабілітацію воїнів та волонтерів, другий – на включення людей з інвалідністю в мистецький процес. Постановка інклюзивного мюзиклу в державному театрі стала однією з перших спроб освоїти акторами новий досвід співпраці і стати своєрідними провідниками для акторів з інвалідністю, які за вкрай короткі терміни були підготовлені до першого в своєму житті виступу на сцені.

Мюзикл вийшов складний і в технічному плані, і у виконавському. Над виставою працювала досвідчена команда митців, техніків театру, психологів і реабілітологів на чолі з відомою режисеркою Розою Саркісян і драматургинєю Іриною Гарець, які окрім постановки координували організацію та проведення всього проєкту. За основу драматургії було взято п'єсу Ірини Гарець «Навіщо Лямуру хвіст Чупакабри» про мрії, дива, почуття любові і перепони, які обов'язково герої долають, і добро перемагає над злом. У казці вигадливо переплітаються світ людей, і світ екзотичних звірів – Лямура та сім'ї Чупакабрів, яку звинувачують у численних вбивствах. В ході процесу створення

вистави тексти п'єси піддавались переробкам. До їх написання були залучені і актори, яким важливо було проговорити свої теми. Цей процес постійної комунікації співавторства драматургині, режисерки та акторів дав можливість внести нові сенси і змісти та ідеї у постановку, яка була цікава не тільки дитині, а і дорослому. Режисерка і драматургиня постійно підкидують дітям важливі меседжі і питання: свій свого не вбиває, що робити, коли твоїх батьків посадили за ґрати, що таке толерантність, хто такі «інші» і чому вони не мають рівних прав в суспільстві та як поводити себе, коли тебе підкупають і свідомо направляють на хибний шлях.

За жанром вистава подається як імерсивний мюзикл. Можливо, на етапі задуму воно так і було, але створити справжню імерсію, коли глядач поринає в дійство не тільки емоційно, але й фізично, коли він може вільно перетнути кордон між повсякденною і театральною реальністю в глядацькій залі складно і незручно, тому коректніше було би позначити жанр як мюзикл з елементами імерсії, або інтерактиву.

Візуальний образ вистави на основі мультимедійних технологій створила театрознавчиня та сценографка Діана Ходячих. Художниця розмістила по центру сценічної площадки дворівневий планшет-екран, на якому за допомогою відеопроєкції, комп'юторної графіки транслювалися живописні картини, створювалися візуальні образи, змінювалися місця дії. Окрім того, цей планшет слугував і своєрідною сценографією, тому деякі складні мізансцени розігрувалися на спеціально розроблених висувних подіумах, вмонтованих на висоті 3-4 метрів. Саме там актори наживо буквально входили і виходили із живих сценографічних картин, потрапляли в рухомі світлові об'єкти і зникали в потаємних отворах. Все це підсилювалось звуко-шумовими ефектами та музикою, спеціально написаною для цієї вистави композиторкою Олександрою Малацковською, яка органічно зміксувала драйв американської музичної культури зі специфічними карпатськими мелодіями і сучасними технічними звуками та вібраціями. Музика у виставі лунала наживо у виконанні оркестру театру під керівництвом Богдана Ткачука.

Роза Саркісян у свої діяльності ніколи не шукала легких традиційних шляхів, тому ця інклюзивна вистава, та і, по суті, весь проєкт, вражає своїми масштабами і амбітними цілями. Слідкуючи за перебігом проєкту в соцмережі, я з нетерпінням чекала відео-матеріалу, який частково підтвердив мої сподівання. На жаль, при перегляді вистави наживо виявилось, що самі по собі складові вистави дійсно потужно розроблені і зрозумілою залишилася форма, контексти, інновації, але багато чого не склалось. Усі складові вистави так і не трансформувалися в єдиний образ, а існували окремо одна від одної. Швидше за все, карантинні обмеження, обмаль часу, який відводився під організацію і створення проєкту, стала на заваді об'єднанню всіх компонентів. Тексти, вокальні номери, музичний супровід і «гра» сценографічними образами, в які постійно потрібно було потрапляти акторам, потребували більш ретельних репетицій в тому числі і зведених з технічними цехами. Все разом повинно було в цій складній системі відеомапінга плавати «як риба у воді».

І тим не менше, поява мюзиклу є важливою подією в Україні не тільки приверненням уваги до проблем людей з інвалідністю, але і тим, що люди з інвалідністю можуть бути успішними і талановитими. Вони **МОЖУТЬ** і **ХОЧУТЬ** проявляти себе в різних сферах, у тому числі і в мистецтві. Тільки потрібно знайти підхід, як «втягнути їх із мушлі» і стати для них провідником у світ театру.

Людмила Олтаржевська

У вітчизняному театральному просторі ситуація з виставами для дітей з обмеженими можливостями покращується з року в рік. Ще зовсім нещодавно рідкісні інклюзивні постановки сприймалися як сенсація, виняток із правил, а з режисера та керівника театру, які звернули увагу на особливих діток, закликали брати приклад. Сьогодні ж такі вистави можна переглянути навіть різних жанрів, форматів чи стилів – від казки до мюзиклу, автори цих постановок враховують також вади глядачів, випускаючи спектаклі для дітей, що слабо чують, бачать тощо. Ці тенденції у соціокультурному контексті можна лише вітати, але режисерка Роза Саркісян разом з однодумцями у межах інклюзивного мистецтва вирішили запропонувати новий формат залучення людей з інвалідністю до театру. І запросити їх самим стати учасниками вистави. Так партнерами професійних акторів театру стали шість людей із інвалідністю. А сама вистава фіналізувала проєкт «Коло-бо-раціо», у рамках якого були проведені також майстер-класи з акторської майстерності, сценічної мови, вокалу, психологічні тренінги тощо.

Власну п'єсу про закоханого Лемура, який вирушає на пошуки чарівного хвоста Чупакабри, драматургиня Ірина Гарець адаптувала до постановки, долучивши до сюжету тексти, написані учасниками вистави.

Виставу розпочинають три актриси: досвідчена бабуся-наставниця на візочку та її молоді колеги. Які у казковій манері представляють героїв дійства – «Колись давно, та ні, недавно жили тварини чупакабри» – заодно отримуючи від старшої актриси цілком слушні професійні зауваження. Елемент театру в театрі, преамбула-знайомство, після якої настає черга власне Лемура та його запальної пісні в обрамленні анімації, яка то концентрується навколо головного героя, то розливається на увесь задник сцени. У наступних сценах відео також активно міксується з реальними речами – анімаційний сніг і справжні сани – що візуально додає об'єму картинці і активізує глядача до образного переосмислення того чи іншого епізоду. Власне, саме візуальна складова (автор – Діана Ходячих) і те, як вона працює з іншими ланками, заслуговує на похвальні відгуки. Як, власне і хітова, характерна а часом бешкетна музика Олександри Малацковської, де окремі партії героїв сприяють цілісному сприйняттю історії загалом. Вистава передбачає інтерактиви, і це безумовно, налаштовує глядачів на довіру до акторів, на щирі емоції і максимальне

занурення у сюжет. Водночас, не зважаючи на досить нетривалий хронометраж – всього лише одна година – їй не вдалося уникнути задовгості окремих сцен.

Аналізувати роботу акторів у цій виставі і давати оцінки тому, наскільки вправно вони втілюють на сцені художній задум режисера, напевне, некоректно. Зважаючи на те, що не всі учасники мають професійну освіту і відповідний досвід. Хоча попрацювати над своєю вокальною майстерністю не зайве буде всім без винятку, зокрема, і членам трупи театру.

Відзначаючи величезне соціокультурне значення вистави «Для чого лемуру хвіст Чупакабри» для Івано-Франківська, для розвитку суспільства, для всього українського театру, я вже ж таки не рекомендуватиму її до фіналістів Фестивалю-премії «ГРА». Адже, навіть якщо абстрагуватися від лонглиста і не аналізувати рівень конкуренції саме у цьому контексті, варто визнати, що і у режисерки Рози Саркісян, і у театру, яким керує Ростислав Держипільський, є значно потужніші постановки.

Віктор Рубан

Вистава-мюзикл для дітей та дорослих про чарівних чупакабр, підступних лемурів і людей іронічна, комічна, місцями трагічна є не тільки інклюзивною та задіює непрофесійних акторів з інвалідністю, але загалом вчить глядача інклюзивності у ширшому значенні цього слова. Бути відкритішими і до людей, і до тварин, які від нас відрізняються, бачити в їх відмінності магію та красу і, перш за все, сприймати цих інших як живу істоту. Дуже багатозарядний текст написаний Іриною Гарець у цікавому режисерському трактуванні Рози Саркісян вже на самому початку показу робить взаємодію з глядачем бурхливо нестандартною, майже інтерактивною і апелює до сміху та відвертої реакції юного глядача як необхідної наскрізної дії. Непрофесійна акторка з інвалідністю також зі старту з'являється на візочку у супроводі професійних акторок, але не як жертва, а як очевидно одна з головних героїв вистави.

На сьогодні життя людей з інвалідністю та особливими потребами є доволі обмеженим у можливостях – слабо розвинена інфраструктура для їхнього переміщення у містах, відповідно обмежені можливості для життя роботи та участі у соціальному та культурному житті. Але, мабуть, ще складнішим моментом є їх стигматизація, яка дісталася нам ще з радянського часу, уявлення що люди з інвалідністю є ніби менш повносправними чи взагалі не здатними претендувати на повноцінне життя. Хоча це уявлення насправді дикий міф минулого, приблизно такий самий, як і існування небезпечних Чупакабр. Подібна паралель і пошук чарівного хвоста Чупакабри для здійснення бажань символічно натякає на те, що саме ті, хто незвичні та у цьому унікальні, є не стільки тими, кого варто боятися, скільки тими, хто може допомогти нам навіть втілити наші мрії чи здійснити бажання, хоча це може коштувати їм життя.

Протягом вистави відбувається дуже багато всього: пісні, діалоги у видовищних костюмах зі сценічним гримом, фізичною взаємодією, сценрухом, і все це доволі цілісно підкреслено світловими приладами. Використовуються дворівневі платформи, підняття й опускання масивних декорацій – видовище яскраве та насичене і сюжет та події стрімко розвиваються. Зал переповнений дітьми, часто завдяки їхній бурхливій реакції навіть тексти та репліки акторів, «підзвучені» через петлички, не чути (загалом, технічний аспект з гучністю голосу, на жаль, трохи провис). У сцені голосування для вироку діти особливо потішили тим, що включились і справді дуже гостро реагували на те щоб не кривдити нікого, але при цьому забрали цукерки-підкуп. Кожне нове покоління сьогодні розвивається все швидше завдяки розвитку інформаційних технологій, і ці нові діти вже не сприймають наївні вистави рівня дитячого садочку.

«Хвіст Чупакабри» загалом дуже цікава і цінна тим, що говорить з малим глядачем на доволі дорослі теми зрозумілою доступною навіть дітям мовою. Ніхто не сюсюкається, ніхто не заграє надмірно і не принижує таким чином. Це важливо робити не тільки для того, щоб відповідати рівню сприйняття сучасної дитячої аудиторії, а щоб формувати її навіть у ранньому віці і закладати основу для осмислення більш складних сенсів, яких потребує сьогодення. Рекомендую її до короткого переліку фестивалю-премії у номінації «за найкращу виставу для дітей».

Ольга Стельмашевська

Виставою для сімейного перегляду «Навіщо лемуру хвіст Чупакабри» Івано-Франківський театр продовжує стратегію побудови і розвитку інклюзивного театру в середині державної національної театральної інституції.

Франківський драмтеатр вже не вперше створює т. з. виставу-реабілітацію. Минулого року саме такий проєкт у виконанні театру ветеранів і волонтерів АТО/ООС Project W Veterans, Volunteers and William з шекспірівською «Дванадцятю ніччю» у постановці Олексія Гнатковського переміг в номінації «За найкращу пошуково-експериментальну виставу».

Цього разу на сцені – професійні актори і люди з інвалідністю: в рівних творчих умовах і запропонованих обставинах. Режисерка Роза Саркісян створила гарний приклад для наслідування і продемонструвала, наскільки такі проєкти важливі в структурі сьогоденного українського театру.

Під час роботи використовувався метод devised theatre, коли актори і люди з інвалідністю писали власні тексти,

а драматургиня Ірина Гарець адаптувала їх вже зі знанням законів театру. Цей прийом дав змогу непрофесійним акторам досить природно промовляти свій текст і не «випадати» з професійної постановки.

Художниця Діана Ходячих створила багату і насичену мультимедійну сценографію-партитуру, доречно в такому жанрі, досить функціональну з огляду на присутність на сцені людей-візочників і досить швидку зміну ситуаційних сюжетних моментів.

За музичну складову відповідала Олександра Малацьковська, яка намагалася поєднати традиції американського мюзиклу з гуцульськими мелодико-ритмічними вкрапленнями. От тут, здається, у акторів виникали подекуди проблеми, що одразу викликало відчуття певної сируватості, невпевненості існування у просторі музичного театру. Тож те, що в принципі задумувалося, як повчальна казка-мюзикл та ще й з оглядом на інклюзивність теми, яка простежувалася б і в сюжетній лінії, виглядало дещо важковагово.

Власне, оцей мюзикловий стиль, коли все, що відбувається на сцені має носити характер «вау-ефекту», в контексті цієї вистави, досить цікавої й складаної, за формою перетворився більше на певний експеримент з багатьма висхідними задачами, які не всі зіграли на користь саме цілісності постановки. Місцями вона розповзалася по швах, гальмувала темпоритмічно та псувала важливий музичний компонент.

Загадку про те, навіщо ж лемуру хвіст Чупакабри, режисерка підкинула глядачеві неспроста. Вистава не тільки про те, як закоханий лемур, такий собі П'єро, вирушає на пошуки хвоста чаклунки-чупакабри, а й про інакшість, про дисконект, що існує у суспільстві між такими, як усі і «не такими», про ігнорування не тільки проблем цих людей, а й взагалі їхнього повноцінного існування.

З огляду на всі ці речі, постановка природно передбачає не тільки активну включеність шести людей з інвалідністю, які безпосередньо знаходяться на сцені і, опановуючи навички публічних сценічних виступів, долають свої внутрішні і зовнішні обмеження, але й глядацького залу. Цей закладений у спектакль інтерактив у певних місцях спрацьовує не тільки функціонально і за законами дитячого театру, але й досить дотепно підтримує дію, навіть підштовхує її.

Якщо про всіх учасників вистави з інвалідністю можна говорити в піднесеній формі (особливо Романа Сухарник в ролі Остапа та Валентина Ковалів – оповідачка, свідок), то професійний акторський склад не викликав таких емоцій. Можливо, нам не пощастило і виставу давно не грали, не репетирували, не підтримували в ігровій формі (для мюзиклу – це не дуже гарно), але вони виглядали не досить впевнено на території мюзиклу, хоча для франківського театру це, вочевидь, не новий жанр. Справедливості заради треба відмітити, що крізь не дуже вдалий показ проглядалися відкритість, свобода, закладена режисеркою у внутрішній алгоритм постановки.

З критичної точки зору цю виставу можна піддати більш прискіпливому аналізу. Щодо місії «Чупакабри», що полягає в легітимізації людей з обмеженими можливостями в усіх проявах життя цивілізованого суспільства аж до гри на сцені і ствердження себе такими, як є, і такими, що можуть набагато більше, не дивлячись на свої певні вади, її можна вважати успішно виконаною. Більше того, присутність таких особливих акторів, вступ їх в діалог із публікою, зокрема дитячою, співавторство і співтворчість навчає суспільство бути толерантним, розуміти не тільки людей з особливостями, а й навіть себе та оточуючих. Тим більше, під час підготовки до вистави була проведена ціла супровідна освітня програма, присвячена сучасному життю людей з інвалідністю.

Вистава однозначно заслуговує на увагу. Власне, вона і отримала абсолютно заслужено відзнаку премії УКФ в номінації «Інклюзивне мистецтво». Проте з досвіду Фестивалю-премії «ГРА», який мав більш цілісні і переконливі зразки інклюзивних вистав, ця не дотягує саме через мистецьку складову і не може бути рекомендованою до шортліста.

Юлія Сущенко

Соціально-значимі мистецькі проекти не вперше з'являються на сцені Івано-Франківського національного академічного драматичного театру, в репертуарі якого ще раніше з'явилися «Оскар та рожева пані» та минулорічний фіналістом фестивалю «ГРА» вистава «Дванадцята ніч або Що захочете!» за участю акторів театру та ветеранів АТО. Але постановка саме інклюзивної вистави – перший подібний досвід колективу театру.

Вистава - мюзикл «Навіщо лемуру хвіст чупакабри» – частина великого та важливого проєкту «Коло-бо-раціо!», який досліджує інклюзію в межах художнього простору і творчості. Режисерка Роза Саркісян вивчала європейський досвід, особисто відвідувала інклюзивні вистави та спілкувалася з тими, хто їх створював. Як результат – з'явилась ідея постановки, яка хоча і піднімає питання «інакшості» в суспільстві, але не акцентує увагу глядачів на вадах деяких людей. Рівні серед рівних – так звучить її основний меседж. Автори проєкту вирішили залучити людей із інвалідністю безпосередньо в театральний процес разом із професійними акторами. Даний проєкт був профінансований Українським культурним фондом, що стало ще одним підтвердженням актуальності теми на державному рівні.

Було обрано шестеро осіб, які прийняли рішення взяти участь в проєкті та освоїти акторські навички. Вони пройшли всі етапи підготовки: майстер-класи з акторської майстерності, уроки вокалу, імпрровізації і пластики, заняття з сценічної мови. Для роботи також запросили психолога, з якою майбутні актори навчалися керувати власними емоціями, вивчали тілесність а головне – допомагали собі розкритися. У жовтні 2020-го відбувся прем'єрний

онлайн-показ, у лютому наступного року виставу побачили глядачі в залі, але запланований гастрольний тур, на жаль, через карантинні обмеження не відбувся.

Основою вистави стала п'єса за текстом драматургині Ірини Гарець, до якої творці сюжету додали реальні історії людей з інвалідністю. Олександра Федорова написала музику, Богдан Ткачук створив аранжування, а Володимир Плазинський – відеографію.

Через карантинні обмеження вистава була показана на сцені театру лише декілька разів. Можливо, саме тому під час перегляду світло, звук, музичний ряд виглядали розсинхронізованими – постійно виникали сторонні шуми в колонках, поле для відеоінсталяції пересвічене, через що картинка була тьмяною. Звучання акторів під час виконання партій мюзиклу перебивав занадто гучний оркестр. Наявні провали в логічному розгортанні дії і відсутності фіналу як такого. Невиразною, на мій погляд, стала сцена і в суді, де було забагато неважливих подробиць, метушні і, знов таки, брак логіки перебігу подій.

Безумовними плюсами постановки можна назвати залучення технологій, сучасний гумор, який спрямований не лише на дитячу аудиторію, а на їхніх батьків, доречний інтерактив. Важливо, що під час перегляду діти жваво і щиро реагували на те, що відбувається на сцені.

Юлій Швець

В основі «імерсивного мюзиклу для сімейного перегляду» (так формулюється жанр у програмці) – питання «соціальних стереотипів та упередженого ставлення до певних груп осіб у суспільстві». У значущій темі, однак, вкрай важливі детально розставлені акценти. Бо один сумнівний посил – і вся дорога, вимощена благими намірами, вкаже не той напрямок.

Закоханий Лемур відправляється на пошуки Хвоста Чупакабри, бо лише це дозволить йому здобути прихильність Коханої, – саме така мотивація використовується на початку цього судового роуд-муві. Чому Лемуру допоможе не вся тваринка, а саме її «хвіст»? Рационально на просте питання тут не відповідають. То ж доводиться фантазувати. Наприклад: оскільки «хвіст» – це окрема анатомічна частина Чупакабри, то для того, аби його «вплювати», потрібно тваринку ввіймати, вбити її, очевидно, розчленувати. Іншого варіанту у «мисливця» Лемура (який приміряє на себе ермолку Шейлока) просто бути не може. Таким чином, уже на початку сюжету автори повністю розкривають інтригу, пропонуючи сумнівно-кримінальний варіант поведінки не надто розумного героя, виправдовуючи його ідіотизм закоханістю, котра, звісно, інколи зводить з розуму, але ж – до певної міри. Знову таки, чому «кохана» так прагне означеного жертвопринесення? Цю мотивацію автори також виносять за рамки оповіді. Звісно, можна припустити, що її імпульсивними бажаннями керують архаїчні «стереотипи», проти яких, власне, й направлений основний пафос цієї вистави.

Прочитавши об'ємний буклет про наміри постановників, можна зрозуміти, що тваринка під назвою Чупакабра, нічна діяльність якої на подвір'ях українських селян висвітлювали ЗМІ, оскільки це так і не змогли довести в «суді» – не пила кров, не терзала домашніх тварин і не коїла іншого лиха, й апіорі заслуговує на презумпцію невинності. Але якщо це лихо госпо-дарям таки хтось робив, то хто? Труна з бантиком, підступна синичка, тоталітарна «режисерка», Бог із машини – котрих бачимо у виставі? У фіналі пропонується, що саме хазяйські холуї – підступні Собаки – коїли те лихо, аби підвищувати градус суспільної недовіри й необхідність своєї присутності в цьому світі. Але до того, як питання винуватців невіршене, чи справедливо відіймати у потерпілих право його самотужки вирішити, чи справедливо лишати їх права на допитливість? І що за «біс толерантності» рекомендує прогресивним творцям випробувати на чужих дітях свої незрілі ідеї, пропонуючи їм відключити традиційні поведінкові стереотипи і підгодувати з рук скажену лисичку?

Знову таки, поняття, яке автори називають терміном «соціальні стереотипи», у публіки, яка не пропускала уроки (античної) культури, зазвичай окреслюється поняттям «міфології». Саме проти неї, як фундаментальної конкурентки на «культурному ринку», схоже, й виступають прихильники міфології модерної, теж побудованої на стереотипах, але вже ліберально-аматорського толку.

Мультимедійна проекція, за допомогою якої так легко змінювати місце дії, як і вдалий сценічний симбіоз людей з обмеженими можливостями та професійних акторів, а також достатньо впевнена режисура – все це не здатне компенсувати вади «агітпропу», котрий віддаляє грамотно задуманий соціальний проект від акту мистецтва. Більш того, досліджуючи проблеми Норми і Інакшості, вряд чи потрібно вульгаризувати-демонізувати більшу частину суспільства, відіймаючи в неї право на дотримання її прав і свобод. Аби не роз'єднувати людей, операція з насадження нових експериментальних міфів (в усякому разі!) мала би проводитися лагідно, коректно, а не лякаючи жорстко, навіть якщо ця жорсткість – відносно значної кількості не надто розумних обивателів.

Враховуючи, з якою запеклою ультра-радикальністю постановка втілює свої ідеї, полемізуючи «не на життя, а на смерть» з «етичною відсталістю» суспільства, підмінюючи (занадто ускладненою для цільової аудиторії системою умоглядних софізмів) вкрай необхідну критику реальних сфер нашої (соціальної, передовсім), відсталості, вона навряд чи заслуговує на місце в шортлісті Премії «ГРА».